

DAR KARTĄ APIE SOSTINĖS „ARCHITEKTŪRINES KALVAS“

Algimantas Mačiulis

Vilniaus dailės akademija, Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius, Lietuva
El. paštas algmaciulis@yahoo.com

Įteikta 2006-10-25

Santrauka. Aptariamas naujos architektūros, aukštybinių pastatų kontekstas. Iškeliamas klausimas – ar nepažeidžiama Vilniaus miesto gamtinė ir urbanistinė-architektūrinė (antropogeninė) struktūra, miesto siluetas, panoramos, gamtos ir urbanizuotų teritorijų, senosios ir naujosios architektūros darna. Teigiama, kad miesto siluetas ir panoramos keičiasi ir neįmanoma išlaikyti buvusios padėties, išsaugoti istorinius miesto elementus kaip nepakitusias vertybes. Pateikiami įvairių autorių teiginiai šiuo klausimu. Tvirtinama, kad harmoningas kontekstas – pagrindinis šiuolaikinės architektūros meninės vertės kriterijus. Svarstoma, ar prarado aktualumą sovietmetyje suformuotos sostinės kompozicinės idėjos – „architektūrinių kalvų“ – kūrimo koncepcija.

Reikšminiai žodžiai: miestovaizdis, gamtinė ir architektūrinė miesto struktūra, miesto siluetas ir panoramos, urbanizuotas kontekstas (miestas), miesto kompozicija, istorinė aplinka, harmoningas kontekstas, architektūros meninė vertė.

1. Įvadas. Aukštybiniai pastatai miestovaizdyje

Iškilę aukštybiniai (aukštesni negu 16 aukštų) pastatai Vilniuje, Konstitucijos prospekte, Neries dešiniajame krante (1 pav.), taip pat Verslo centro trikampyje tarp Geležinio Vilko, A. Goštauto ir J. Jasinskio gatvių, administracinis pastatas „Hanner“ Geležinio Vilko gatvėje, administracinis komercinis ir apartamentų centras „Helios City“ Savanorių pr. 1, aukštybiniai gyvenamieji namai įvairiose miesto vietose ir kt. sulaukė prieštarų visuomenės vertinimų. Kyla klausimas – ar nepažeidžiama miesto gamtinė ir urbanistinė-architektūrinė (antropogeninė) struktūra, miesto siluetas, panoramos, gal tai yra gamtos ir urbanizuotų teritorijų senosios ir naujosios architektūros darnos išbalansavimas?

A. Vyšniūnas teigia, kad miesto siluetas ir panoramos keičiasi ir neįmanoma išlaikyti buvusios padėties, nes „reali situacija yra dinamiška“ [1]. Jis į senamiestį su jo turtingu bažnyčių bokštų siluetu siūlo žiūrėti ne izoliuotai ir laikyti jį vien sudėtine viso miesto erdvinės kompozicijos dalimi: „<...> dažnai Senamiestis traktuojamas kaip vienintelė ir pagrindinė vertybė, laikant, kad visas urbanizuotas kontekstas (miestas) tėra tik fonas <...> ir miesto fizinio dydžio kitimas (augimas) yra žalingas. Senamiestio apsauga tokiu atveju įmanoma tik ribojant užstatymo aukštingumą jo prieigose. Toks požiūris neįvertina kitų veiksnių, ypač ekonominių <...>“ [1]. Taigi A. Vyšniūnas žvelgia į Vilnių kaip į šiuolaikinį

didmiestį, kuriame neįmanoma išsaugoti istorinių miesto elementų kaip nepakitusių vertybių.

V. Jurkštas, nagrinėjęs miesto kompozicijos, architektūros darnos, naujos architektūros istorinėje aplinkoje darnos problemas, buvo atsargesnis. Tiesa, jis apsiribojo daugiau istorinės aplinkos analize, įvairialaikės architektūros, seno ir naujo joje derinimo būdų tyrimais. V. Jurkštas irgi pastebėjo, kad miestas, kaip gyvas organizmas, nuolat atsinaujina, keičiantis visuomenės poreikiams. Kiekvienas laikotarpis miestui suteikia savitumo, tai lemia miesto individualumą, jo architektūros ir semantikos turtingumą. Vykstant sparčiai miestų plėtrai, svarbu, kad nebūtų pažeista jau nusistovėjusi sistema, būtina spręsti įvairialaikės architektūros suderinimo klausimus. V. Jurkštas, nagrinėdamas senos ir naujos architektūros darną istorinėje aplinkoje, jau septintajame dešimtmetyje skelbė nuostatas, kad nauja architektūra istorinėje aplinkoje turi būti šiuolaikinė, kad svarbiausia – kurti tikrai gerą architektūrą, senos ir naujos architektūros sintezės problema privalo keisti savo turinį: siekimą „išilieti“ į aplinką reikia papildyti siekimu sukurti naują kokybę, <...> reikia saugotis ne naujos architektūros, bet blogos, <...> tarp seno ir naujo ieškoti ne prieštaravimų, o dvasinio bendrumo, ne formalaus atitikimo, o kokybės pusiausvyros, <...>“ [2].

2. Ar prarado aktualumą „architektūrinių kalvų“ koncepcija?

Pagrindinis šiuolaikinės architektūros meninės vertės kriterijus turėtų būti harmoningas kontekstas. Tai, kaip pastatas dera gatvės išsklotinėje, lokaliajoje aplinkoje ir miesto panoramoje, miestovaizdyje, lemia jo meninę vertę, visi kiti architektūros, kompozicijos vertinimo kriterijai, nors ir svarbūs, yra šalutiniai, formalūs. Pavyzdžiui, ginčijamasi ne tiek dėl „Novotel“ viešbučio Gedimino pr. (2001 m., archit. Alvydas Songaila ir Regina Savičienė) architektūros stiliškos, meninės kalbos, kiek smerkiame esamos urbanistinės situacijos, konteksto ignoravimą. Teigiamo įvertinimo susilaukė pastatai, kurių architektūra subtiliai dera prie esamos aplinkos, pavyzdžiui: Vyriausybės rūmai (1975 m., archit. Vytautas Edmundas Čekanauskas), formuojantys aikštės šiaurinę dalį; administracinis pastatas su gyvenamosiomis ir komercinėmis patalpomis Kalinausko g. (1999–2000 m., archit. Kęstutis Pempė, Gytis Ramunis ir Vytautas Lukoševičius); administracinis pastatas A. Jakšto g. (2006 m., archit. Algimantas Nasvytis ir Odeta Kiznytė). Pasipiktinimą ir karštas diskusijas, vertinant bendrovės „VP Market“ prekybos ir pramogų centro 14-os aukštų statinį, iškilusį virš Ozo kalvų (2005 m., archit. Gediminas Jurevičius), sukėlė ne jo architektūrinės formos, bet Vilniaus gamtinės morfostruktūros, konteksto su gamtine aplinka, miesto silueto, jo panoramos kompozicinių reikalavimų ignoravimas.

Taigi viena iš didžiausių šiuolaikinės architektūros, jos meninės vertės problemų tampa aukštybinė statyba. Tai „metodiškai naujas uždavinys, tapęs ypač aktualiu rinkos ekonomikos sąlygomis atsivėrus galimybėms privačiam kapitalui dalyvauti centrinių miesto kvartalų renovacijos procese. Šiai jėgai būdingo veržlumo, neprognozuojamo veiklos teritorinio disperiskumo ir maksimalios naudos siekio koordinavimas su bendromis miesto aplinkos formavimo vertybinėmis nuostatomis tampa iššūkiu politikams, miesto administracijai ir projektuotojams“, – rašoma monografijoje „Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai“ [3]. Monografijos autoriai suabejoja sovietmetyje suformuotomis miesto kompozicinėmis idėjomis – jos jiems atrodo neveikiančios, nes kompozicinės plėtros uždaviniai direktyviškai nevaldomi [3]. Siūloma atsakyti „architektūrinių kalvų“ idėjos, kuri ne vieną dešimtmetį buvo grindžiama sostinės kompozicinės sandaros plėtra. Turime paradoksalią situaciją – daugiau kaip tris dešimtmečius puoselėjome „architektūrinių kalvų“ idėją, ir kai atėjo laikas ir galimybės šias urbanistines nuo-

statas įgyvendinti, pasirodo, kad ši idėja yra pasenusi. O ką galime pasiūlyti racionalaus ir naujo, chaotiškai statydami visoje miesto erdvėje atsitiktinius vertikalius statinius? Kaip plėtoti Vilniui būdingą siluetą ir panoramų daugiaplaniškumą?

A. Nasvytis straipsnyje „Grėsmingas Vilniaus siluetų kitimas“ rašė: „Apima liūdesys ir darosi skaudu, kai visapusiška analize, ilgais svarstymais ir argumentuotais sprendimais pagrįstą veiklą keičia pareiškimai, bylojantys visai priešingus dalykus, negatyvias tendencijas, neretai tiesiog grobuonišką prigimtį. Kalbu apie šiandienines statybas vaizdo, komercine, ekonomine ir kitomis prasmėmis patraukliose vietose, kai siekiant maksimaliai iš sklypo „išsunkti“ materialią naudą <...>. Šioje situacijoje susikerta lokalūs, t. y. pelno siekimo ir bendrieji – miesto vaizdo formavimo interesai. O nerimo priežastis tokia, kad šioje sandūroje akivaizdžiai pralaimi globalioji – miesto vizualios raiškos svarba“ [4]. A. Nasvytis primena, kad jam teko dirbti prie 1970-ųjų metų Vilniaus miesto centro planavimo projekto ir po visapusiškų studijų ir svarstymų suformuoti pasiūlymus, kuriuose numatyta puoselėti tai, kas ypač būdinga Vilniui, kas teikia jam nepakartojamo žavesio – turtin-gas Vilniaus senamiesčio siluetas gerai apžvelgiamas nuo miestą supančių kalvų – subtili žmogaus darinių ir gamtinės aplinkos dermė. „Laisvosios rinkos formavimosi metu sąvoka „saugojimas“ yra visiškai nemadinga, kiekvienas daro, ką panorėjęs<...>. Ar reikia dabar sunaikinti tai, ką stengėmės ginti ir išsaugojome sovietmečiu? Ar tai, kas buvo brangu okupacijos metais, dabar prarado savo vertę?“ [4].

3. Gamtos ir architektūros dermės, mastelio išsaugojimas. Kas atsakingas už miesto naujosios architektūros meninę vertę?

Turtin-gas Vilniaus miesto siluetas, miestą supančios žalios kalvos yra vieni svarbiausių veiksnių, lemiančių miesto savitumą. Gamtos ir architektūros dermė, darnūs jų mastelių santykiai lemia nepakartojamą architektūrinę sostinės meninę vertę. Žalios Vilniaus kalvos, supančios miesto centrą, lyg apglėbia senamiestį, bažnyčių bokštai, architektūrinės dominantės fokusuojasi žaliame kalnų fone (2 pav.). Vilniaus miesto siluetas – ypatinga meninė vertybė. Retas Europos miestas gali pasigirti išsaugota miesto aplinka – nuo Neries ir Vilnios santakos driekiasi Gedimino, Bekešo, Trijų Kryžių kalnai – žmogaus veiklos nesužalotą, išpūdingų natūralių kalvų virtinė, tolstant toliau į Vakarus – vaizdingi

Neries krantai, Šeškinės, Karoliniškių šlaitai, Žvėrynas, Vingio parkas...

Ar tikslinga atsisakyti „architektūrinių kalvų“ plėtros koncepcijos, kuria buvo įvertinti minėtieji Vilniaus miesto savitumą, meninę vertę lemiantys veiksniai? Ir rinkos ekonomikos sąlygomis miesto urbanistinė plėtra negali būti stichinė, miesto augimas turi turėti ateities viziją, įvardytą kaip plėtros strategija. „Architektūrinių kalvų“ idėją netikslinga laikyti daugiau teorinio pobūdžio, nes ji buvo kurta praktiniams tikslams. Ši koncepcija galėtų būti koreguojama, pritaikyta naujomis ekonominėmis sąlygomis, bet ji turėtų išlikti, nes miesto silueto formavimas – ne stichiškas procesas, o apgalvotas, autorinis darbas.

Negalima plėtoti miesto, grimztant į nuolatinis kompromisus su miesto valdžia, užsakovais, teisinantis ekonominiiais rinkos poreikiais. Sostinės vizualinio identiteto apsaugai būtina aiški reglamentų sistema, sauganti esamas prioritetines vertybes, kontroliuojanti efektyvų naujų vertybių kūrimą. Kyla klausimas – kas dabar inicijuoja miesto perspektyvinės plėtros strategiją – specialistai, architektai, miesto planuotojai ar privatūs investitoriai, į kurių interesus turi atsižvelgti miesto administracija? Miesto plėtros strategiją, architektūros meninį lygį turi užtikrinti vyriausiasis miesto architektas, kuris būtų pavaldus ne vien miesto savivaldybei, apsaugotas nuo miesto mero įtakos (jis galėtų būti pavaldus ir Aplinkos ministerijai). Šiuo metu už miesto naujosios architektūros meninę vertę niekas nėra atsakingas.

4. Apibendrinimai

1. Viena iš didžiausių šiuolaikinės architektūros, jos meninės vertės problemų tampa aukštybinė statyba. Kyla abejonių, ar nepažeidžiama Vilniaus miesto gamtinė ir urbanistinė (antropogeninė) struktūra, miesto siluetas, panoramos, senosios ir naujosios architektūros darba.
2. Siūloma neatsisakyti „architektūrinių kalvų“ idėjos, kuria ne vieną dešimtmetį buvo grindžiama sostinės kompozicinės sandaros plėtra. Šią koncepciją galima koreguoti, pritaikyti naujomis ekonominėmis sąlygomis.
3. Miesto silueto formavimas – ne stichiškas procesas, bet apgalvotas autorinis darbas.
4. Negalima plėtoti miesto, grimztant į nuolatinis kompromisus su miesto valdžia, užsakovais, teisinantis ekonominiiais rinkos veiksniais. Sostinės vizualinio

1 pav. Vilniaus panorama
Fig 1. Panorama of Vilnius

2 pav. „Architektūrinės kalvos“ – aukštybiniai pastatai Vilniaus centre
Fig 2. „Architectural hill“ – high-rise buildings in the center of Vilnius

identiteto apsaugai reikia aiškios reglamentų sistemos, saugančios esamas prioritetines vertybes. Miesto plėtros strategiją, architektūros meninį lygį turi užtikrinti vyriausiasis miesto architektas, kuris nebūtų tiesiogiai pavaldus miesto savivaldybės vadovybei.

Literatūra

1. VYŠNIŪNAS, A. Teritorijų konversija kraštovaizdžio ir miestovaizdžio aspektu. *Urbanistika ir architektūra*, t. XXVIII, Nr. 2. Vilnius: Technika, 2004, p. 47–57.
2. JURKŠTAS, V. *Senamiesčių regeneracija. Architektūros harmonizavimo problema*. Vilnius: Technika, 1994, p. 13, 107, 153.
3. DAUNORA, Z. J.; KIRVAITIENĖ, S.; VYŠNIŪNAS, A. *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*. Vilnius: Technika, 2004, p. 92.
4. NASVYTIS A. Grėsmingas Vilniaus siluetų kitimas. *Archiforma*, Nr. 2, 2000, p. 95–96.

ONE MORE DISCUSSION ABOUT “ARCHITECTURAL HILLS“ OF THE CAPITAL OF VILNIUS

A. Mačiulis

Abstract. The problem of high-rise buildings in the capital of Vilnius is discussed. The question is whether the natural and urban-architectural structure of Vilnius city, its silhouette and panorama, the harmony of urbanized and natural territories, of the old and new architecture are not disturbed. The author maintains that the city silhouette and panoramas change, and it is impossible to preserve the historic city elements as unchanged values. The statements of various specialists on this issue are presented in the paper. First of all it is said that a harmonious context is the main criterion of aesthetic architecture nowadays. The idea of the soviet period in Lithuania of creating the conception of “architectural hills“ is discussed.

Keywords: townscape, natural and architectural city structure, city silhouette and panoramas, urbanized context, city composition, historic environment, harmonious context, artistic value of architecture.

ALGIMANTAS MAČIULIS

Doctor of the Humanities (architecture). Professor, Department of Architecture, Vilnius Academy of Fine Arts Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius, Lithuania.

Teaching: architectural composition, the history of modern architecture, critical analysis of architecture. Membership: member of the LAS (Lithuanian Union of Architects). Publications: author of 120 scientific publications. Projects: author of 25 projects of architectural design. Research interests: modern processes in architecture, interaction between architecture and art.